

РЕПУБЛИЧКИ
СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

PERFORM

Performing and Responsive Social Sciences

SMERNICE

za izradu Projektnog zadatka za istraživače

Tema:	Istraživanje teškoća porodica usled kojih dolazi do odluka organa starateljstva o izdvajanju dece iz porodice
Tip istraživanja:	Desk analiza i kvantitativno istraživanje
Mesta u kojima je predviđeno da se sprovede istraživanje:	Republika Srbija
Naručilac istraživanja:	Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja

1. Kontekst

1.1. Potreba za istraživanjem

Nastavak nepovoljnog trenda porasta broja dece na smeštaju, odnosno porasta broja dece koja ulaze na domski smeštaj (porodični i domski smeštaj te prihvatilišta) kao posledica izdvajanja dece iz porodice ukazuju, s jedne strane, **na potrebu za kreiranjem odgovora sistema socijalne zaštite u prevenciji izdvajanja, a s druge strane na unapređenje kvaliteta zaštite dece u sistemu.**

Iako je izdvajanje dece iz porodice, prema praksi u socijalnoj zaštiti, mera koja se primenjuje tek kada se iscrpe sve druge mere koje bi obezbedile ostanak deteta u porodici, odnosno uređenje porodične sredine koja bi detetu mogla da obezbedi nesmetan rast i razvoj, prema podacima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, zaduženog za praćenje sistema socijalne zaštite, u Srbiji je toku 2016. godine iz porodica izdvojeno ukupno 1.072 dece¹. Deca koja se izdvajaju iz porodice, smeštaju se kod srodnika ili u okviru resursa socijalne zaštite (porodični smeštaj, domski smeštaj, prihvatilište ili prihvatna stanica)².

Usluge smeštaja u sistemu socijalne zaštite (domskog i porodičnog) je u 2016. godini koristilo ukupno 6.083 dece. Od 2012. godine ukupan broj dece na smeštaju (porodični i domski smeštaj posmatran zajedno) raste, **a u prethodne tri godine uočava se trend nastavka velikog broja dece koja „ulaze“ na porodični i domski smeštaj. U 2016. godini ukupno je 960 dece novih korisnika smeštaja** (160 dece smešteno na domski, a 800 na porodični smeštaj)³. Naročito je nepovoljan kontinuirano velik broj dece do tri godine koja se izdvajaju iz porodica, odnosno ulaze u sistem socijalne zaštite. Prema podacima CSR, u toku 2016. godine na porodični smeštaj je smešteno 231, na domski 20 dece do tri godine, a u prihvatilišta 77 dece do tri godine. Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti (član 52) deci do tri godine ne obezbeđuje se domski smeštaj izuzev ukoliko postoje naročito opravdani razlozi, a tada je neophodna saglasnost ministarstva nadležnog za socijalnu zaštitu.

Postojeći administrativni podaci (usled nepostojanja informacionog sistema unutar sistema socijalne zaštite), nisu dovoljni za analizu stanja (uvid u teškoće porodica usled kojih dolazi do izdvajanja i uvid u aktuelne prakse stručnih radnika, odnosno analizu stručnih postupaka u slučajevima izdvajanja). S obzirom da je reč o najranjivijoj grupi korisnika, odnosno deci kojoj je potrebna intenzivna podrška sistema, **za kreiranje svrsishodnih politika i predloga unapređenih normativnih rešenja, planiranja razvoja novih usluga te za planiranje promena u stručnom radu**, neophodno je steći uvid u aktuelno stanje, odnosno realizovati istraživanje.

¹ Najčešći razlog izdvajanja dece iz porodice u 2016. godini je neadekvatno roditeljsko staranje u 49,9% slučajeva, dok je drugi razlog po zastupljenosti nasilje nad decom, usled čega je izdvojeno 15% dece.

² Najviše, odnosno 55,3% dece koja su u toku 2016. godine izdvojena iz porodica, smeštena su u porodični smeštaj, 21,5% dece smešteno je u prihvatilišta ili prihvatne stanice, 13,2% kod srodnika, 5,5% u domove. Za 4,6% dece izdvojene iz porodice u toku 2016. godine, CSR nisu precizirali sredinu u koju su deca smeštena.

³ U toku 2016. godine zabeleženo je ukupno 594 prekida smeštaja (domskog i porodičnog) dece. Od tog broja 96 dece je napustilo domski, a 498 porodični smeštaj. Ukoliko uporedimo ove podatke sa brojem dece smeštene u toku godine na domski ili porodični smeštaj, vidimo da je „ulazak“ dece na smeštaj veći, nego „izlazak“, odnosno prekid smeštaja.

Usled toga, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja smatra da je potrebno realizovati istraživanje, kako bi bilo moguće da se na prvom mestu, u izmene Zakona o socijalnoj zaštiti unesu adekvatne normativne pretpostavke prevencije izmeštanja dece, a da se sa druge strane Zakonom definišu i adekvatna rešenja koja bi doprinela planiranju razvoja usluga za prevenciju izdvajanja dece i podsticanje reintegracije dece koja su na smeštaju u svoje porodice.

Od 2005. godine sistematski se razvija normativni okvir. Nakon donošenja Strategije reforme socijalne zaštite u Srbiji usvojeni su sledeći zakonski dokumenti značajni za decu i porodice: Porodični zakon (2005), Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima CSR (2008), Pravilnik o hraniteljstvu (2008), Zakon o socijalnoj zaštiti (2011). Sistem zaštite dece u Srbiji treba da omogući poštovanje prava deteta da odrasta u okviru biološke porodice, što se postiže razvojem usluga za podršku deci i njihovim porodicama na lokalnom nivou.

Prvi propis koji je uveo restrikcije za prijem dece mlađeg uzrasta u institucije jeste Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima centra za socijalni rad iz 2008. godine (u daljem tekstu: Pravilnik o CSR), gde se u članu 70. (pod nazivom „Plan usluga i mera za porodicu sa planom stalnosti za dete“), stav 5. naglašava da: „Planiranje usluga, mera i intervencija u slučaju iz stava 4. ovog člana mora biti zasnovano na principu najmanje restriktivnog okruženja i mora uvažiti zahtev da dete uzrasta do sedam godina ne može biti smešteno u ustanovu za smeštaj korisnika duže od tri meseca, osim ukoliko za to postoje zdravstvene indikacije.“

Zakon o socijalnoj zaštiti (2011, čl. 52) navodi da se domski smeštaj obezbeđuje korisniku kome se ne mogu obezbediti, ili to nije u njegovom najboljem interesu, ostanak u porodici, usluge u zajednici ili porodični smeštaj (st. 1). Zakon uvodi zabranu smeštaja dece mlađe od 3 godine (st. 2), uz izuzetak privremenog smeštaja (zakon predviđa da dete mlađe od 3 godine može provesti na domskom smeštaju najduže dva meseca, kada za to postoje naročito opravdani razlozi), odnosno da je potrebno pribaviti saglasnost ministarstva nadležnog za socijalnu zaštitu (st. 3).

Ovim je zakonodavstvo u Srbiji, kada su u pitanju deca ranog kalendarskog uzrasta, u velikoj meri usaglašeno sa Smernicama UN za alternativnu brigu o deci (UN, 2009b) i preporukama Svetske zdravstvene organizacije (Browne et al., 2004; Browne, 2009).

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja je nastojalo da uspostavi mehanizme kojima bi se zaustavio prijem dece na institucionalni smeštaj. Novembra 2006. godine donet je dokument pod nazivom „Mere za otklanjanje nepravilnosti u vršenju poslova smeštaja dece i omladine u ustanove socijalne zaštite“. Ovim dokumentom je propisano da su svi centri za socijalni rad obavezni da za svaki smeštaj deteta mlađeg od 18 godina pribave prethodno mišljenje nadležnog ministarstva, kao i da periodično ispituju potrebu daljeg boravka dece u ustanovama. Merama su predviđeni procedura i rokovi za pribavljanje saglasnosti ministarstva za smeštaj u ustanovu i preispitivanje potrebe daljeg boravka deteta (na 3 meseca za decu mlađu od 7 godina i na 6 meseci za ostalu decu). U dokumentu su definisana područja koja je potrebno razmotriti pre opredeljivanja za smeštaj deteta u ustanovu socijalne zaštite (obezbeđivanje prava deteta na život sa roditeljima i zaštita u porodičnoj sredini uvek kada je to moguće; centar je u obavezi da uzme u obzir naučno utvrđene činjenice o dugoročnim ireverzibilnim posledicama smeštaja u ustanovu na razvoj deteta, posebno kod mlađe

dece; obaveza centra da razmotri primenljivost drugih mera podrške roditeljima i detetu, odnosno primenu hraniteljstva kao alternativnog oblika zaštite).

Pored „Mera za otklanjanje nepravilnosti u vršenju poslova smeštaja dece i omladine u ustanove socijalne zaštite”, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja je podržavalo razvoj hraniteljstva i formirani su regionalni Centri za porodični smeštaj i usvojenje. Nakon ovih mera, Srbija se našla među Evropskim zemljama sa najnižom stopom institucionalizacije, ali je i dalje broj dece koja ulaze u sistem socijalne zaštite (porodični i domski smeštaj) i odvojeni su od roditelja veliki.

Trendovi kontinuirano velikog broja dece koja ulaze u sistem, odnosno velikog broja dece koja se izdvajaju iz porodice ukazuju da je podrška biološkoj porodici najslabije razvijena te je potrebno da se:

1. Analizira postojeći normativni okvir koji reguliše ulazak dece na domski (posebno Uredba o Merama za otklanjanje nepravilnosti u vršenju poslova smeštaja dece i omladine u ustanove socijalne zaštite) i porodični smeštaj, sa stanovišta efektivnosti i da se definišu preporuke za unapređenje normativnih rešenja u ovoj oblasti.
2. Istraže aktuelne prakse stručnih radnika u centrima za socijalni rad kad je reč o izdvajanju dece iz porodice, odnosno ulasku dece u sistem socijalne zaštite, posebno teškoće u vezi sa organizovanjem podrške biološkoj porodici, teškoće oko izbora i realizacije smeštaja i izrade planova stalnosti.

1.2. Svrha

Deca su najranjivija kategorija korisnika socijalne zaštite, a posebno deca koja ne žive sa svojim roditeljima, odnosno deca kojoj se u okviru biološke porodice ne mogu obezbediti uslovi u zadovoljavanju potreba i ugroženo im je zdravlje, bezbednost i razvoj.

Analiza normativnog okvira kada je reč o ulasku dece na smeštaj, odnosno izdvajanja dece iz porodice potrebna je zbog definisanja novih normativnih rešenja koja bi bila efektivnija i doprinela prevenciji izdvajanja, odnosno podrške biološkoj porodici.

Istraživanje će biti osnov za unapređenje politika u socijalnoj zaštiti, zakonskih rešenja, procedura i postupaka u stručnom radu organa starateljstva i osnov za bolje planiranje razvoja potrebnih usluga podrške porodici.

Rezultati treba da ukažu na potrebne **izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti**, definišu potrebne **izmene drugih normativnih akata** (Mere za otklanjanje nepravilnosti u vršenju poslova smeštaja dece i omladine u ustanove socijalne zaštite, Pravilnik o minimalnim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite i Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima centra za socijalni rad, Pravilnik o hraniteljstvu) i ukažu na potrebe donošenja novih normativnih akata, posebno u delu koji se odnosi na podršku biološkoj porodici.

2. Cilj i rezultati istraživanja

2.1. Glavni cilj istraživanja

Identifikovanje potreba za promenom aktuelnog normativnog okvira i analiza stručnih praksi centara za socijalni rad kao organa starateljstva kada je reč o izdvajanju dece iz porodice i ulasku dece na smeštaj.

2.2. Očekivani rezultati istraživanja

Očekujemo da rezultati istraživanja obezbede bolje sagledavanje problema u oblasti izdvajanja dece iz porodice i bolji uvid donosiocima odluka o praksama stručnih radnika.

Preporuke istraživanja biće integrisane u inoviran normativni okvir koji uređuje porodično pravnu zaštitu dece. Takođe, rezultati istraživanja će da obezbede preporuke za unapređenje stručne prakse i razvoj usluga podrške porodici.

Analiza administrativnih podataka će obezbediti bolji uvid u karakteristike i strukturu dece koja se izmeštaju iz porodica, teškoće porodica iz kojih se deca izmeštaju te uvid u postupke i odluke organa starateljstva u poslovima porodično pravne zaštite.

Takođe će povećati nivo saznanja donosioca odluka o potrebnoj i nužnoj sinhronizaciji propisa u oblasti porodično pravne i socijalne zaštite dece i porodice.

3. Ključna istraživačka pitanja

Istraživanje podrazumeva dve faze:

1. **Desk analiza i analiza administrativnih podataka** – komparativna analiza relevantnih (prethodno navedenih) zakona, pravilnika i mera u odnosu na administrativne podatke o trendovima kretanja dece na smeštaju u sistemu socijalne zaštite (izdvajanja dece iz porodice i ulazak dece u sistem socijalne zaštite). Komparativna analiza treba da sadrži analizu dokumenata, pravnih akata i njihove primene u praksi. Primena u praksi bi se analizirala na osnovu administrativnih podataka. Aktuelni podaci ukazuju na konstantan „ulaz“ dece u sistem i porast izdvajanja. Cilj analize je da pokaže da li normativni okvir treba menjati ili menjati nešto u njegovoj primeni u praksi stručnog rada.

Glavna istraživačka pitanja su – Da li aktuelni zakonski kontekst doprinosi ostvarenju osnovnog prava deteta na život u porodici? Da li aktuelni zakonski kontekst doprinosi smanjenju ulaska dece u sistem i šta je potrebno da se on unapredi?

2. **Kvantitativno istraživanje stručnog rada** u centrima za socijalni rad. Analiza pojedinačnih dosijea izdvojene dece sa ciljem utvrđivanja, sa jedne strane problema i teškoća porodica iz kojih se deca izdvajaju, a sa druge strane, analiza praksi u stručnom radu organa starateljstva. Takođe, kvantitativno istraživanje treba da ukaže i na predloge unapređenja stručnih praksi u CSR i na potrebne usluge u zajednici koje bi prevenirale izdvajanje dece.

Istraživačka pitanja - Da li su stručni radnici CSR iscrpeli sve mogućnosti pre odluke o izdvajanju deteta iz porodice i donošenju odluke o potrebi smeštaja deteta? Koji su ključni preduslovi za prevenciju izdvajanja dece iz porodice i ulazak dece u sistem, odnosno za unapređenje stručnih praksi u radu na povratku deteta u porodicu?

Predviđen je nacionalni nivo analize problema. Komparativna analiza normativnog okvira i administrativnih podataka (podaci Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja i podaci Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu) identifikovala bi ključne oblasti u kojima je potrebno unapređenje normativnog okvira i unapređenja stručne prakse organa starateljstva. Na osnovu ove analize bi se izdvojio uzorak za istraživanje.

Terensko istraživanje bi obuhvatilo kvantitativno istraživanje sa stručnim radnicima u CSR u kojima su u toku 2017. godine primenjivane mere izdvajanja dece iz porodice. Uzorak bi činili slučajno izabrani slučajevi izdvajanja dece iz porodice koja su u toku 2017. godine smeštena u okviru sistema socijalne zaštite.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Metode istraživanja

Predviđeno istraživanje će biti kombinacija desk istraživanja i kvantitativnog istraživanja. Desk istraživanje podrazumeva analizu zakona, pravilnika, mera i uredbi relevantnih za oblast zaštite dece. Takođe će se analizirati svi dostupni administrativni podaci koji mogu da ukažu na efektivnost normativnih akata, odnosno na pojavu izdvajanja dece iz porodica i ulaska dece u sistem socijalne zaštite. Analiza administrativnih podataka treba da bude realizovana korišćenjem kvantitativnih metoda (deskriptivna statistika).

Na osnovu nalaza desk istraživanja i analize administrativnih podataka (1. faza kvantitativnog istraživanja) formuliše se upitnik za terensko kvantitativno istraživanje sa stručnim radnicima CSR. U sklopu terenskog istraživanja na osnovu strukturisanog upitnika analiziraće se predmeti/slučajevi dece koja su u toku 2017. godine izdvojena iz porodice i ušla na smeštaj u okviru sistema socijalne zaštite.

4.2. Uzorak istraživanja

U okviru kvantitativne analize administrativnih podataka najpre će se analizirati svi slučajevi izdvajanja dece iz porodice i dece koja su u toku 2017. godine ušla na smeštaj u sistem socijalne zaštite prema svim dostupnim podacima: demografski podaci o izdvojenoj deci i porodicama, odnosno razlozima izdvajanja. Sva izdvojena deca u ovom slučaju čine ukupnu populaciju.

Na osnovu nalaza kvantitativne analize administrativnih podataka potom će se formulisati uzorak za terensko istraživanje sa stručnim radnicima. Uzorak mora da bude reprezentativan, odnosno iz osnovnog skupa (populacije svih slučajeva izdvajanja analiziranih u prethodnoj fazi), odabraće se reprezentativan uzorak dece koji treba da sadrži sve karakteristike ukupne populacije izdvojene dece.

4.3. Analiza podataka

Komparativna analiza normativnog okvira i administrativnih podataka treba da sadrži pregled svih normativnih akata i analizu svih dostupnih administrativnih podataka. Rezultat komparativne analize mora da bude dokument koji će omogućiti izradu uzorka za drugu fazu, tj. terensko istraživanje.

Analiza terenskog istraživanja sa stručnjacima iz CSR treba da se rukovodi relevantnim statističkim metodama.

4.4. Obezbeđivanje literature, dokumenata za desk fazu

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja će ponuditi sva relevantna normativna akta i strategije u oblasti. Takođe možemo da obezbedimo uvid u administrativne podatke (podatke od Informacionog sistema) i relevantna istraživanja.

5. Očekivani format istraživanja

5.1. Struktura, dužina i oblik u kome se dostavlja istraživanje (elektronska verzija, hard copy verzija, power point, itd.)

Nalazi istraživanja treba da budu predstavljeni u formi izveštaja, ne kraće od 30 strana bez aneksa (ćirilično pismo, font Times New Roman, veličina 12, prored 1,5).

Izveštaj treba da sadrži nalaze dobijene iz desk analize, analize administrativnih podataka i kvantitativnog istraživanja.

Struktura izveštaja je predmet dogovora izvršioca i na naručioca u pripremljenoj fazi istraživanja.

Izveštaj treba da sadrži jasne zaključke i preporuke (Preporuke za unapređenje normativnog okvira i za unapređenje stručne prakse i razvoj usluga).

Finalna verzija, potpisana treba da se dostavi naručiocu u 2 primerka i u elektronskom obliku.

Izveštaj treba da bude na srpskom jeziku i da sadrži sažetak na engleskom jeziku od 4 strane.

5.2. Format u kome će podaci biti prezentovani

Pored pripreme izveštaja, potrebno je uraditi i PPT prezentaciju koja će biti predstavljena najmanje dva puta užem krugu zainteresovanih strana i po potrebi predstavnicima drugih ministarstava. Učešće u dve prezentacije su obavezne i ukoliko prezentacije izađu iz vremenskog perioda definisanog ugovorom.

U ime Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja komentare na nacrt istraživanja, instrumente i plan uzorka daje Sektor za brigu o porodici i socijalnu zaštitu.

Komentari se dostavljaju e-mailom, a predviđeni su kontinuirani i redovni sastanci tima podrške sa istraživačkim timom. Sastanci su planirani pre svake nove faze istraživanja.

6. Vremenski okvir istraživanja

Vremenski okvir za sve faze istraživanja:

- a) desk analiza: 2 meseca
- b) kvantitativna analiza administrativnih podataka: 2 meseca – uključuje prikupljanje, obradu i analizu podataka (desk analiza i analiza administrativnih podataka se rade paralelno, u toku prvih dva meseca)
- c) terensko istraživanje: 3 meseca – prikupljanje, obrada i analiza podataka
- d) prvi nacrt istraživačke studije: pola meseca
- e) Finalna verzija istraživačke studije: pola meseca

7. Istraživački tim (kvalifikacije, iskustvo)

7.1. Istraživač/ i/ili istraživački tim

Očekivanja od istraživačkog tima/eksperta:

a) broj osoba: 3

- 1 glavni istraživač, rukovodilac istraživanja – zadužen za terensko istraživanje
- 1 ekspert za desk analizu
- 1 istraživač za kvantitativnu analizu administrativnih podataka

b) profil:

- glavni istraživač, rukovodilac istraživanja:
 - neophodno stečeno visoko obrazovanje iz polja društveno-humanističkih nauka
 - najmanje 5 godina istraživačkog iskustva
 - najmanje 5 godina iskustva u socijalnoj zaštiti
 - obavezno iskustvo u realizaciji istraživačkih projekata u oblasti socijalne zaštite
 - poštovanje najviših profesionalnih standarda i etičkih principa uključujući iskustvo i odgovornost u rukovanju poverljivim podacima
 - poznavanje etičkih principa u istraživanju
 - iskustvo u radu sa predstavnicima državnih organa ili institucija u cilju izrade propisa, učestvovanje u relevantnim radnim grupama sa ciljem unapređenja politika
- Ekspert za desk analizu:
 - Neophodno stečeno visoko obrazovanje iz polja društveno-humanističkih nauka
 - Najmanje 15 godina iskustva u socijalnoj zaštiti, obavezno iskustvo u porodično pravnoj i socijalnoj zaštiti dece – poželjno iskustvo rada u centru za socijalni rad, ustanovama za smeštaj dece i mladih i drugim ustanovama socijalne zaštite
 - poštovanje najviših profesionalnih standarda i etičkih principa uključujući iskustvo i odgovornost u rukovanju poverljivim podacima
 - iskustvo u radu sa predstavnicima državnih organa ili institucija u cilju izrade propisa, učestvovanje u relevantnim radnim grupama sa ciljem unapređenja politika
- Istraživač za kvantitativnu analizu administrativnih podataka
 - neophodno stečeno visoko obrazovanje iz polja društveno-humanističkih nauka

- najmanje 3 godine radnog iskustva u kvantitativnoj obradi administrativnih podataka
- obavezno iskustvo u realizaciji istraživačkih projekata u oblasti socijalne zaštite
- poštovanje najviših profesionalnih standarda i etičkih principa uključujući iskustvo i odgovornost u rukovanju poverljivim podacima
- poznavanje etičkih principa u istraživanju

c) dokumenta koja treba priložiti (CV uz navođenje relevantnog iskustva).
CV svakog člana istraživačkog tima, motivaciono pismo istraživačkog tima i relevantno prethodno iskustvo kroz listu referenci)

7.2. Tim podrške

Imena osoba za kontakt ispred Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja:

- Vesna Tekić samostalni savetnik, Sektor za brigu o porodici i socijalnu zaštitu
Odeljenje za porodično pravnu zaštitu
vesna.tekic@minrzs.gov.rs
- Marijana Atanacković, Sektor za međunarodnu saradnju, evropske integracije i projekte
Grupa za pripremu projekata
marijana.atanackovic@minrzs.gov.rs

8. BUDŽET

Od istraživača se očekuje da podnesu razrađen budžet u zadatom formatu, za navedeni opis posla. Budžet za traženo istraživanje koji može biti odobren istraživačkom centru ne može biti veći od 1.130.000,00 RSD (u bruto iznosu). Iznos budžeta utvrdio je Naručilac istraživanja prilikom kandidovanja teme po Pozivu koji je raspisao RSJP 12. septembra 2017. U taj iznos uključeni su rad naučno-istraživačkog tima koji uključuje prikupljanje podataka, analizu i izradu izveštaja, kao i ostale stavke potrebne za realizaciju istraživanja. Obrazac za budžet je dostupan u ovom pozivu. Ugovor sa istraživačkom organizacijom sklapa Helvetas Swiss Intercooperation (PERFORM projekat).

9. ANEKSI

- 1) Svi dostupni dokumenti; liste ispitanika, korišćeni upitnici, pitanja za intervju i fokus grupe; transkripti
- 2) Lista izvora i literature.
- 3) Detaljan kalendar obavljenih faza u istraživanju.
 - Pre početka istraživanja neophodno je dostaviti kalendar faza istraživanja i zaduženja i odgovornosti istraživačkog tima
 - Uz finalnu verziju istraživanja potrebno je dostaviti: instrumente, popunjene upitnike, listu izvora i literature i kalendar obavljenih faza u istraživanju